

**Construcció del servei
per a joves extutelats a
les Illes Balears**

**FINA SANTIAGO RODRÍGUEZ
MARTA CARRIÓ PALOU**

Fina Santiago Rodríguez

Consellera de Serveis Socials i Cooperació. Govern de les Illes Balears

Marta Carrió Palou

Directora general de Menors i Família. Conselleria de Serveis Socials i Cooperació. Govern de les Illes Balears

Resum

L'emancipació és un dels primers grans reptes al qual s'enfronten les persones. Un bot de cicle, un canvi d'etapa que necessita el suport necessari perquè sigui un èxit. Els processos d'emancipació són de per si un moment de crisi, que pot resultar complex i difícil. La construcció del conjunt d'accions de suport i promoció que conformen el servei per a joves extutelats a les Illes Balears s'emmarca dins l'acció del Govern de recuperar drets i serveis nous per a la ciutadania, especialment per a les persones més vulnerables. L'any 2011 ja es va aprovar un decret que regulava aquest suport, mitjançant una prestació econòmica per a persones sotmeses a tutela administrativa i que va ser derogat per l'executiu anterior.

Es tracta d'estructurar de manera coherent i suficient el suport al jovent, la protecció del qual l'Administració va assumir quan eren infants o adolescents i que, quan aconsegueixen la majoria d'edat i abandonen el sistema de protecció administrativa dels consells insulars, es troben en una situació de vulnerabilitat social, que els impossibilita viure de manera autònoma o amb les garanties suficients.

Paraules clau

Joves extutelats / Joves / Tutela administrativa / Emancipació

Resumen

La emancipación es de los primeros grandes retos al que se enfrentan las personas. El paso a un nuevo ciclo, un cambio de etapa que necesita los apoyos necesarios para que sea un éxito. Los procesos de emancipación son de por sí un momento de crisis, que puede resultar complejo y difícil. La construcción del conjunto de acciones de apoyo y promoción que conforman el servicio para los jóvenes extutelados en las Islas Baleares se enmarca dentro de la acción del Gobierno de recuperación de nuevos derechos y servicios para la ciudadanía, especialmente para las personas más vulnerables. En 2011 ya se aprobó un decreto que regulaba este apoyo, mediante una prestación económica para personas que habían sido sometidas a tutela administrativa y que fue derogado por el ejecutivo anterior.

Se trata de estructurar de manera coherente y suficiente el apoyo a los jóvenes cuya protección fue asumida por la Administración cuando eran niños o adolescentes y que, al alcanzar la mayoría de edad y abandonar el sistema de protección administrativa de los consejos insulares, se encuentran en una situación de vulnerabilidad social que les imposibilita vivir de manera autónoma o con las garantías suficientes.

Palabras clave

Jóvenes extutelados / Jóvenes / Tutela administrativa / Emancipación

1. Característiques del jovent extutelat

El col·lectiu denominat «joves extutelats» engloba tot el jovent que en el moment de complir la majora d'edat, els 18 anys, es troben baix la tutela o la guarda de l'Administració pública, tant si viuen en centres de protecció de menors o amb acolliments familiars en família biològica o en família aliena. Al voltant de 50 joves de 18 anys s'emancipen cada any del sistema de protecció de la infància de la comunitat autònoma.

Quan el jovent compleix els 18 anys és major d'edat legalment i ja és capaç d'iniciar una vida autònoma, està en condicions formals d'emancipar-se. La realitat és que l'edat d'emancipació del jovent a Espanya se situa al voltant dels 29 anys (INE, 2015), a causa de factors diversos: alguns encara no han complementat el procés d'aprenentatge i necessiten l'ajuda familiar, la dificultat de trobar feina estable, els sous baixos, la dificultat d'accés a l'habitatge, etc. són factors que cal tenir en compte.

El jovent extutelat ha d'afegir a les barreres pròpies que dificulten una emancipació les dificultats de la situació personal i ha de fer aquest trànsit d'una forma molt més abrupta.

- **Conflictivitats emocionals.** Les tuteles i guardes generen conflictivitats emocionals que repercuteixen en la motivació i en el

rendiment acadèmic, per això solen tenir un nivell formatiu més baix que la mitjana. Aquest fet és rellevant, perquè té una incidència especial en la possibilitat de trobar feina i una retribució econòmica major.

- **Desarrelament familiar.** El motiu de la tutela sempre és una situació greu de desemparament de la família biològica. Això suposa experiències negatives durant la infància, situacions de canvi de centres residencials, en molts de casos separació dels germans, problemes de lleialtat entre el Servei de Protecció de Menors i la família.
- **Vida institucional.** La majoria són joves que han passat bona part de la vida en centres de protecció. Aquesta situació suposa una mancança en l'acompanyament necessari en el procés vers l'autonomia personal o, així mateix, d'absència d'un entorn social estable i normalitzat, que els ofereixi el suport necessari en cas de crisi o conflicte.
- **Majoria d'edat.** Aquest jovent deixa de tenir als 18 anys la cobertura que l'Administració de protecció de menors els oferia fins a aquesta edat i que els cobria totes les necessitats bàsiques

2. Sistema d'emancipació per al jovent extutelat a les Illes Balears

Segons la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos Assistits (FEPA), l'emancipació es defineix com «la transició d'una situació de protecció a una situació d'autonomia, moment en què entren en joc el desplegament de les diferents competències assolides i es posen de manifest les dificultats i les mancances personals. Es tracta d'un camí únic i personal en què factors com la família, l'origen, els recursos disponibles i les pròpies capacitats hi juguen un paper decisiu. És alhora un procés dinàmic, que evoluciona al llarg de la vida de la persona i que pot millorar mitjançant un pla d'acció.»

La Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, en l'article 22 bis estableix que les administracions públiques han de mantenir programes de preparació per a la vida independent, una vegada complits els 18 anys, sempre que el jovent ho necessiti.

A la comunitat autònoma de les Illes Balears no hi havia cap estructura per facilitar el pas de la protecció de menors a l'emancipació pròpia d'una persona jove. Els serveis que existien depenien de subvencions i d'ajudes econòmiques no periòdiques i de pagament únic.

Un antecedent a les Illes Balears de suport a l'emancipació és el Decret que s'aprovà l'any 2011 (Decret 26/2011, d'1 d'abril), pel qual es regulava la prestació per a persones sotmeses a tutela administrativa d'una ajuda temporal i transitòria fins als 21 anys (per a persones extutelades per

l'Administració competent). Aquest Decret fou derogat el mateix any per la Llei 9/2011, de 23 de desembre.

Davant la necessitat de regular els processos d'autonomia de les persones joves majors de 18 anys, que surten del sistema de protecció o reforma, el Parlament de les Illes Balears aprovà, el 10 d'abril de 2015, la Llei 7/2015, per la qual s'estableix el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma.

La Llei 7/2015 té per objecte configurar el marc jurídic d'actuació de la comunitat autònoma de les Illes Balears en el disseny de mesures i d'actuacions dirigides a cobrir les necessitats bàsiques, personals i formatives del jovent, sobre el qual s'exerceix o s'ha exercit alguna actuació protectora o judicial, a causa de la situació de risc, desemparament o conflicte social i laboral. La cobertura d'aquesta Llei és dels 18 als 23 anys.

La Llei estableix, entre altres accions, elaborar un pla estratègic que inclogui les accions i els objectius per fer realitat l'existència d'una xarxa de suport eficaç per al jovent inclòs en un programa d'autonomia personal.

El Govern de les Illes Balears va aprovar el Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb Mesura Administrativa de les Illes Balears 2016-2020, el novembre de 2016, d'acord amb la Llei 7/2015, de 10 d'abril.

L'objectiu general d'aquest Pla és facilitar la inclusió i la participació social del col·lectiu jove definit en ell mateix, mitjançant el suport, l'acompanyament i l'orientació en el procés vers l'autonomia, la maduració personal i professional; així com:

- Acompanyar i preparar el jovent per aconseguir l'autonomia personal i l'emancipació mitjançant el desenvolupament estratègic i la participació activa en itineraris d'inserció social, formativa i laboral.
- Proporcionar una educació estratègica i compensadora, que respongui a les necessitats, i dispensar les atencions educatives i de cura necessàries per desenvolupar i complir els objectius.
- Proporcionar al jovent habilitats personals i socials, destreses i contextos de convivència que els facilitin una vida independent i la participació en la comunitat, potenciant-ne les capacitats.
- Incorporar el jovent en un mode de vida autònoma i integrat dins de la comunitat, promovent la responsabilitat i el compromís en la participació activa en el procés de canvi.

Dins d'aquest context general s'articulen els objectius específics següents, per garantir el desenvolupament dels processos d'autonomia personal del jovent.

- a. **Promoure accions específiques de formació i d'inserció laboral per a joves en procés d'autonomia personal.** El propòsit d'aquest objectiu és facilitar que puguin accedir a una formació global i una inserció sociolaboral que els permeti aconseguir autonomia, inclusió i participació social plenes.
- b. **Garantir una prestació social de tipus econòmic.** La finalitat d'aquest objectiu és contribuir, temporalment i fins als 25 anys, amb una prestació social de tipus econòmic (renda mensual), perquè puguin disposar de recursos econòmics per atendre les situacions de necessitat i les despeses essencials. La renda mensual té caràcter subsidiari d'altres prestacions del sistema públic de prestacions socials. Aquesta ajuda econòmica és recollida en l'article 5.e de la Llei 7/2015.

El jovent, mitjançant un programa d'autonomia personalitzat (PAP), pot adquirir les competències bàsiques necessàries per facilitar una inserció sociolaboral efectiva, a través de l'assistència obligatòria a diferents recursos de formació i d'orientació laboral existents en la nostra comunitat.
- c. **Disposar d'habitatges per a l'autonomia personal.** Aquest objectiu té com a finalitat oferir un servei d'allotjament temporal que els faciliti el desenvolupament i l'accés a un habitatge normalitzat, a la integració i a la participació social mitjançant l'assessorament i l'orientació en l'organització de la vida quotidiana. Aquesta prestació tècnica és recollida en l'article 5.d de la Llei 7/2015.
- d. **Crear un servei d'acompanyament professional en el procés d'emancipació.**

3. Desenvolupament del Pla

3.1. Aprovació de la renda d'emancipació

La Llei 7/2015 per la qual s'estableix el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma, estableix en l'article 5.e que el Govern de les Illes ha de garantir una renda mensual, lligada al compliment del programa d'autonomia personal, i la fixa fins als 23 anys

El Decret 52/2016, de 5 d'agost, aprova la renda per a les persones en procés d'autonomia personal, que ha estat sotmesa a mesures administratives de protecció de menors, i s'ha publicat l'11 d'agost de 2016. Aquest Decret amplia la percepció de la renda d'emancipació fins als 25 anys.

Aquesta renda és de caràcter mensual, compatible amb altres prestacions econòmiques finalistes que tenen com a finalitat formar i inserir persones en el mercat laboral.

Suposa una paga mensual del 80 % del l'IPREM. L'any 2017 va ser de 430 euros. Si el jovent rep ingressos procedents d'una activitat econòmica, es pot percebre la renda sempre que aquests ingressos no superin 1,25 vegades l'IPREM, en aquest supòsit la quantia de la prestació es redueix en la proporció necessària per no superar aquest límit.

Hi pot accedir el jovent d'entre 18 i 25 anys (la Llei 7/2015, estableix 23 anys), amb un màxim de 36 mesos seguits o alterns. La prestació es pot prorrogar automàticament, anualment, si es mantenen els requisits que motiven la concessió i no hi ha cap causa d'extinció.

Des d'octubre de 2016 fins a maig de 2018 s'han rebut 248 sol·licituds de renda d'emancipació de jovent extutelat. Se n'han estimat 218; l'han cobrada 120 dones i 98 homes.

Poden cobrar aquesta renda des dels 18 anys fins als 25 anys. Durant aquest període la poden cobrar durant 36 mesos de forma continuada o alterna. La limitació del mesos ve fonamentada per la necessitat de motivar la persona a recercar activament feina, encara que sigui de caràcter temporal. Durant el temps que té feina remunerada la renda d'emancipació queda suspesa i es torna a reactivar una vegada que ha deixat de rebre el salari o el subsidi per atur.

De les 218 persones extutelades que perceben la renda: 110 tenen 18 anys; 33 tenen 19 anys i 23 tenen 20 anys; a partir dels 21 anys el nombre de persones perceptores baixa.

De les 218 persones esmentades: 14 tenen discapacitat, en aquest cas cobren un 10 % més de la quantia establerta, i 8 tenen persones al seu càrrec, per la qual cosa cobren un complement d'un 20 % per la segona persona del nucli familiar i un 10 % per les restants.

Les obligacions són: complir amb el programa d'autonomia personal que s'ha pactat amb el personal tècnic d'emancipació de la Direcció d'Infància i Família de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació i utilitzar l'ajuda per pagar les necessitats bàsiques.

Els motius de suspensió, des de l'aplicació de la renda d'emancipació fins al maig de 2018, han estat, segons la normativa vigent:

- Deixar de viure a les Balears (1 cas).
- Tenir una activitat laboral remunerada amb una retribució igual o superior a 1,5 vegades l'IPREM vigent a cada moment (44 casos). Aquest jovent, una vegada ha deixat de tenir ingressos econòmics, ha pogut rebre de nou la renda d'emancipació. Aquestes suspensions es varen produir sobretot de maig a octubre, que coincideix amb la temporada alta d'estiu.
- Incomplir el programa d'autonomia personal (25 casos). En aquests supòsits si la situació es reconduïx dins els tres mesos posteriors a la notificació, la persona pot tornar a percebre la renda d'emancipació.

El motiu d'extinció és majoritàriament per incompliment del programa personal d'emancipació (29 casos). Altres motius han estat: millora de la situació econòmica (2 casos) i motius d'edat.

Si la persona ho necessita, aquesta renda d'emancipació es pot complementar amb el servei d'acompanyament i el d'allotjament.

3.2. Servei d'allotjament

Servei d'habitatge que possibilita la transició a la vida activa del jovent, s'ofereixen pisos o dispositius durant 24 hores, els 365 dies a l'any. Les persones usuàries de l'habitatge disposen d'un màxim de 48 mesos, consecutius o altern, d'ús del servei, entre els 18 i els 25 anys.

Si la persona té ingressos, s'estableix un copagament.

Es va posar en funcionament l'1 de novembre de 2017 a Mallorca, amb les entitats col·laboradores, amb un total de 52 places. Actualment la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació del Govern té previst obrir un habitatge de 7 places de gestió pública.

Pel que fa a Menorca i a Eivissa, es va obrir 1 pis a cada illa, el de Menorca de 3 places i el d'Eivissa de 4 places, de gestió pública.

3.3. Servei d'acompanyament

És tan important en el procés d'emancipació del jovent extutelat tenir una llar o uns ingressos mínims com tenir una xarxa de suport, de supervisió i d'acompanyament, per tenir referents d'ajuda, suport emocional i de recerca de feina.

L'1 d'octubre de 2017 s'inicià el concert amb una de les entitat col·laboradores per dur a terme el servei d'acompanyament socioeducatiu.

El total va ser de 125 places concertades.

És un servei dirigit a facilitar el procés d'autonomia personal per facilitar la integració social. Hi poden accedir joves entre els 18 i els 25 anys.

L'evolució ha estat la següent:

- Desembre de 2017: 109 places
- Gener de 2018: 110 places
- Febrer de 2018: 113 places
- Març de 2018: 112 places
- Abril de 2018: 124 places
- Maig de 2018: 125 places

El servei d'acompanyament i el servei d'allotjament que gestionen el tercer sector són serveis concertats. La concertació garanteix el manteniment del servei, ja que suposa ingressos periòdics garantits. Aquest dos serveis estan regulats pel Decret 40/2017, de 26 d'agost de 2017, i recollits a la Cartera bàsica de serveis socials (Decret 66/2016, de 18 de novembre) per la qual s'aprova la Cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears 2017-2020.

Amb aquests eixos s'han construït: la renda d'emancipació, l'acompanyament socioeducatiu i l'habitatge per a l'emancipació, és a dir, l'estructura bàsica que dona suport al jovent emancipat que ha estat tutelat per l'Administració Pública. Hem de continuar ampliant els serveis i els recursos, millorar en la gestió i l'abast, avaluant els resultats i també aprofitant les sinèrgies amb el conjunt de la comunitat, des de les entitats de la societat civil fins a les empreses que faciliten la inserció laboral d'aquest jovent. En aquest sentit, un interlocutor fonamental per al Govern i per a tota l'Administració és l'associació d'extutelats, entitat pionera a tot l'Estat i que permet l'expressió de les necessitats del col·lectiu.

Referències bibliogràfiques

- Conselleria de Serveis Socials i Cooperació (2016) Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb Mesura administrativa de les Illes Balears 2016-2020
- Decret 26/2011, d'1 d'abril, pel qual es regula la prestació per a persones sotmeses a tutela administrativa per tal de contribuir amb una ajuda temporal i transitoria fins als 21 anys a persones extutelades per l'administració competent. *Butlletí Oficial del Govern de les Illes Balears*.
- Decret 52/2016, de 5 d'agost, de la renda per a persones en procés d'autonomia personal que han estat sotmeses a mesures administratives de protecció de menors. *Butlletí Oficial del Govern de les Illes Balears* (BOIB núm. 102, d'11 d'agost de 2016).
- Decret 66/2016, de 18 de novembre, pel qual s'aprova la cartera bàsica de serveis socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals. *Butlletí Oficial del Govern de les Illes Balears* (BOIB núm. 146, de 19 de novembre de 2016).
- Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a joves que han estat sotmesos a mesures de

justícia juvenil. *Butlletí Oficial del Govern de les Illes Balears*.

- Federación de Entidades con proyectos y pisos asistidos (2013). *La emancipación de jóvenes tutelados y extutelados en España. Primera aproximación a los servicios de emancipación en los distintos territorios*. Barcelona, FEPA
- INE (2015) Estadístiques sobre nivell i condicions de vida. Madrid: Institut Nacional d'Estadística.
- Llei 7/2015, de 10 d'abril, per la qual s'estableix el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma. *Butlletí Oficial del Govern de les Illes Balears*.
- Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a la adolescència. *Butlletí Oficial de l'Estat*.